

Lav Nikolajevič Tolstoj, veliki ruski književnik svetskog glasa, početkom XX veka, u najvećoj tajnosti planirao je preseljenje u Novi Sad. Nekoliko poslednjih godina u životu velikog pisca nisu bile najsretnije. Zbog svojih naprednih, socijalnih stavova došao je u sukob sa plemstvom, vlastima, crkvom i porodicom.

Nije mnogo držao do plemićkog porekla i u vreme kada je ruski seljak bio ponižavan od vlastele, i kada je sve to crkva odobrala, stao je na stranu naroda i doživeo ekskomunikaciju iz crkvenih redova, 1901. godine. Neshvaćen od zajednice i bližnjih, sa svojim prijateljem, doktorom Dušanom Makovickim, pripremao je tihi odlazak iz Rusije i nastanjenje u Novom Sadu, u Šafarikovoj ulici broj 35. Sa njegovim „begstvom“ u Srbiju bili su upoznati samo nekolicina njegovih prijatelja, neposrednih organizatora. Lav Nikolajevič Tolstoj rođen je 9. septembra 1828. godine u Jasnoj Poljani, u pokrajini Tula, udaljenoj oko dvesto kilometara južno od Moskve, kao četvrto od petoro dece. Njegova porodica je bila plemićkog porekla. Titulu grofa njegovim precima dodelio je lično Petar Veliki. Još kao malom umrla su mu oba roditelja, a brigu o njegovom vaspitanju preuzimaju rođaci, pre svega njegova tetka. Godine 1844. upisuje prvo orijentalistiku a zatim pravo na Kazanskom univerzitetu, ali četiri godine kasnije prekida sa oficijelnim obrazovanjem ne završivši studije. Vraća se u Jasnu Poljanu i više vremena provodi na relaciji Moskva – Petrograd, najčešće uz svoga brata Sergeja, čija je kuća uvek bila puna lepih žena. Stidljivog dečaka Tolstoja vrlo brzo će zameniti mladić koji živi razuzdanim životom bogatog plemića. Tolstoj polako otkriva porok za porokom, i potpuno im se predaje: alkoholu, ženama, kocki... Svake noći posećivao je krčme prepune slobodnih Ciganki, šampanjca, igara i pesama da bi ga sledećeg dana sustigao osećaj kajanja i zaklinjanje da se to više neće ponoviti, o čemu svedoče zapisi u njegovom dnevniku. Ali, kako je padalo veče, neodoljiva želja za potpuno ludim provodima nanovo se vraćala. Na kocki je, 1851. godine izgubio veliki deo poseda i nekoliko kuća. Posle tog nemilog događaja sa svojim starijim bratom pridružuje se ruskoj vojsci na Kavkazu. U to vreme počinje i svoj literarni put.

Za njegov kasniji život i rad, značajan uticaj imalo je iskustvo koje je stekao na svoja dva putovanja u Evropu, 1857. i 1860/61. Godine 1862. ženi se Sofijom Andrejevnom, kćerkom njegove prve ljubavi, Ljubove Isljenjeve. Devojci je devetnaest a njemu trideset i šest godina. Supružnički par će se nastaniti u Jasnoj Poljani i u narednim godinama izroditi trinaestoro dece (petoro će umreti u ranom detinjstvu). Osim posvećenosti porodičnom životu, Tolstoj je prionuo na reorganizaciju imanja koristeći svoje bogato iskustvo i napredne ideje sakupljene u mladosti. Sprovodi niz radikalnih ideja: oslobađa svoje kmetove i deli im zemlju; podiže škole za seljačku decu i organizuje njihov rad; piše udžbenike za decu seljaka... Bio je protiv nepravde i staleških razlika. Iz ovog perioda potiču i kapitalna dela: prvo Rat i mir (1867-1869), a potom Ana Karenjina (1873-1877).

Kako su godine zajedničkog života između Sofije Andrejevne i Lava Nikolajeviča prolazile, oni su se sve više udaljavali jedno od drugog. Pred kraj života, otuđen i neshvaćen od porodice, veiki pisac želi da provede na nekom drugom mestu.

Nije slučajno što je za svoje utočište Tolstoj odabrao baš Novi Sad. Lični lekar u Jasnoj Poljani tokom poslednjih sedam godina piščevog života, bio je Dušan Makovicki, veliki poznavalac njegovog dela. Doktor Makovicki je bio Slovak po nacionalnosti, a bavio se prevodjenjem i štampanjem Tolstojevih dela van Rusije. Sestričina Dušana Makovickog, Olga, bila je udata za uglednog novosadskog advokata i politički angažovanog borca za nacionalna prava, Miloša Krna, takođe Slovaka, čija je porodica krajem XIX veka došla u Novi Sad iz Gornje Ugarske. Gospodin Miloš Krno je posetio Jasnu Poljanu tokom 1907.godine i (prema rukopisu poznatog novosadskog publiciste Triva Militara: „Priprema dočeka Lava Tolstoja u Novom Sadu“), verovatno od tada datira ideja za Tolstojev dolazak. Prema navodima Militara, Tolstoj je Krnu izrazio želju da obiđe slovenske zemlje i narode. Krno ga je tom prilikom pozvao da obiđe Slovačku, a na putu za Balkan da bude njegov gost u Novom Sadu. Tolstoj je tokom tih razgovora prihvatio poziv dr Krna i obećao da će sa svojim lekarom Makovickim doći u Novi Sad. Dušan Krno se sav srećan vratio kući i odmah počeo pripreme za piščev dolazak. Tri godine traje intenzivna prepiska između Tolstoja i Krna, Makovickog i Krna, u kojoj je pripremljen plan za piščev odlazak iz Rusije. Dušan Makovicki je u međuvremenu nekoliko puta dolazio u posetu kod svojih rođaka u Novi Sad. Da bi na neki način zavarali trag, pripremljene su i rezervne varijante, na različitim lokacijama u Bugarskoj, Slovačkoj i na Kavkazu kao moguća krajnja odredišta slavnog pisca, ali, prema svemu sudeći ovaj je najtačniji (o čemu svedoči Živko Marković u knjizi „Novi Sad na raskrsnici minulog i sadanjeg veka). Za čuvenog pisca, u dvorištu porodične kuće u Šafarikovoj 35 (u to vreme Tekelj Imra ulica), bila je sagrađena jedna manja, trosobna kuća, nazvana „Ruska kuća“. Tu je okružen pažnjom prijatelja i poštovalaca njegovog dela, trebao da provede neko vreme Lav Nikolajevič Tolstoj. Osim velikog poštovanja za piščevo delo i rad uopšte Miloš Krna, mada nije bio „tolstojevac“ kao Makovicki, imao je pred očima predstavu o tome kakav bi odjek imalo u svetu činjenica da Tolstoj dolazi Slovacima.

Samo najuži krug prijatelja Miloša Krna bio je upoznat sa planom dolaska Tolstoja, jer je postojala bojazan da mađarske vlasti ne pronađu načina da onemoguće dolazak pisca. Do dolaska Lava Nikolajeviča Tolstoja u Novi Sad ipak nije došlo. U tome ga je sprečila smrt na maloj železničkoj stanici Astapovo (sada Železnička stanica „Lav Tolstoj“), nedaleko od njegove kuće. Kao uzrok smrti navedena je upala pluća. U Novi Sad stigao je telegram od Dušana Makovickog kojim obaveštava Novosađane da pisac neće doći. Bilo je to 7. decembra 1910. godine.

Ali, kako to često biva, priče iz života i priče iz romana, događaji, likovi neprestano se nadovezuju jedan na drugi, prepliću i spajaju. U životu i delu Lava Tolstoja ta asimilacija imaginacije i realnosti je posebno izražena. Za lik Vronskog u romanu „Ana Karenjina“, sjajanog izdanaka mlade generacije petrogradske aristokratije, za prototip je poslužio Nikolaj Nikolajevič Rajevski, unuk proslavljenog generala Nikolaja Rajevskog (po kome je i dobio ime), heroja Oktobarskog rata 1812. godine (protiv Napoleona), kojeg je Tolstoj ovekovečio u svom drugom velikom delu „Rat i mir“. Tolstoj „Anu Karenjinu“ završava odlaskom Vronskog sa grupom ruskih dobrovoljaca u Srbiju sa železničke stanice u leto iste godine, i po istom scenariju, koji je proživio i pukovnik Rajevski. Nikolaju Rajevskom bilo je dovoljno samo šesnaest dana da se upiše u istoriju Srbije. Vronski je propustio tu priliku jer je delo završeno njegovim odlaskom. Ana Karenjina u trenucima rastrojstva završava život u proleće 1876. godine, na železničkoj

stanici Obiralovka. Na jednoj drugoj železničkoj stanici 34 godine kasnije završice se život Lava Tolstoja.

Prvog septembra 1876. godine od puščanog zrna poginuo je pukovnik Nikolaj Rajevski u Gornjem Adrovcu, u okolini Aleksinca. Iz Gornjeg Adrovca, telo pukovnika Rajevskog je prenešeno i sahranjeno u porti manastira Sv. Romana kod sela Praskovča, a odatle je posle nekoliko dana, preko Beograda, uz najviše vojne počasti prenešeno na porodično imanje u selo Razumovska, u kijevskoj oblasti, u Ukrajini, u porodičnu grobnicu grofova Rajevskih. Opelu u Sabornoj crkvi u Beogradu, prisustvovala je pukovnikova majka Ana i srpski kralj Milan. Na mestu gde je pukovnik Rajevski poginuo, podignuta je crkva sv. Trojice, u narodu poznata kao „šarena crkva“ ili „crkva ljubavi“. Plac na kojem je crkva podignuta, otkupila je srpska kraljica Natalija, a izgradnju je finansirala grofica Marija, snaja pukovnika Rajevskog. Ovaj hram je završen 1903. godine. Do ulaza u hram vodi drvored lipa donesenih iz sela Razumovska, sa imanja porodice Rajevskih.

Svoj veoma plodan i buran život, Tolstoj će po vlastitoj želji napustiti u jednostavnom drvenom sanduku, bez ikakvog obreda, u Zabranu, omiljenom mestu svoga detinjstva. Na taj put će ga mimo njegove želje ispratiti pet hiljada ljudi, iskazujući mu na taj način poštovanje i divljenje. Za razliku od svog junaka, Vronskog, Tolstoj neće videti Srbiju. U tome su ga sprečile možda godine, narušeno zdravlje, a možda i sama majka Rusija koja nije mogla da dozvoli da izgubi jednog od svojih najvećih sinova. Tokom XX veka, kuća u Šafarikovoj 35. je menjala vlasnike, da bi je početkom XXI veka srušili. Danas je na toj adresi izgrađena nova višespratnica, a priča o Tolstoju – našem potencijalnom sugrađaninu, srušena je sa starom kućom u dvorištu, još 1968. godine, pod izgovorom da je trošna i vlažna. Takva je sudbina kuća i njihovih stanara.